

Huwelijkse voorwaarden: hoe koud laten ze u?!

Een onderzoek verricht naar de problematiek rondom huwelijkse
voorwaarden in de agrarische sector

In opdracht van LTO Nederland

Tineke Hoekstra

**Student notarieel recht
Rijksuniversiteit Groningen**

Oktober 2009

Voorwoord

“En nu mag u de bruid kussen!” is een veel gebruikte zin na een huwelijksvoltrekking. Erg romantisch voor velen, net als het huwelijk zelf. Een prachtige jurk, een mooie bruidstaart, een groot feest maar vooral ‘voor altijd bij elkaar blijven tot de dood hen scheidt’. Dit is het beeld wat veel personen van het huwelijk en vooral van de trouwdag hebben. Die gedachte is ook fijn en kan dienen als een basis voor een mooie toekomst.

Maar waar velen niet bij stil staan zijn de juridische gevolgen die een huwelijk met zich meebrengt. Welke huwelijksvorm je ook kiest, het heeft consequenties voor jezelf en je vermogen. Met het oog op de grote dag wordt hier vaak niet al te lang bij stilgestaan maar toch is het verstandig dit wel te doen.

Vooraf in de landbouw is het niet vanzelfsprekend dat er gehuwd wordt in gemeenschap van goederen. Dit komt door het vaak grote (familie) bezit van de ondernemer maar ook door het gevoel wat rond het bedrijf heerst. Daarnaast zijn er in de landbouw nog de nodige financiële risico's op te noemen waar je je wederhelft liever niet mee opzadelt.

Daarom is het van belang stil te staan bij de juridische gevolgen van een huwelijk. Aan elke huwelijksvorm hangen voor- en nadelen, maar het belangrijkste is dat je kennis hebt vergaard en er bewust mee bezig bent geweest. Mede door goede voorlichting kan vast komen te staan wat de wensen zijn en wat redelijk is voor beide echtgenoten.

Het is wellicht onnatuurlijk om voor de huwelijksvoltrekking te praten over zaken als echtscheiding en overlijden maar het is, zeker in de landbouw, wel realistisch en noodzakelijk. Niet naïef zijn maar kijken naar de zakelijke kant van het huwelijk kan veel problemen voorkomen, mocht het ooit wel misgaan.

Door zaken juist op papier te zetten kan het romantische sprookje toch eindigen zoals het vooraf bedoeld was: “...en ze leefden nog lang en gelukkig”.

Veel leesplezier!

Tineke Hoekstra

Samenvatting

In dit onderzoeksverslag zijn de resultaten te lezen van het onderzoek naar de problematiek rondom huwelijkse voorwaarden in de landbouw. LTO Nederland heeft dit laten verrichten naar aanleiding van het project 'Je verdiende loon', wat liep in 2006 en 2007.

Eén van de conclusies van dat project was dat de financiële situatie van agrarische vrouwen te wensen over laat en dat de gemaakte afspraken vaak niet goed aansluiten bij de agrarische praktijk. Daarom heeft de commissie Vrouw & Bedrijf, samen met LTO Noord Advies, het initiatief genomen om de knelpunten in beeld te brengen.

Het onderzoek is vooral gericht op verhalen uit de praktijk. Om dit te bewerkstelligen zijn zoveel mogelijk agrarische ondernemers benaderd om deel te nemen aan de enquête en hun ervaringen te delen.

Bij het interviewen van de deelnemers is een vragenlijst gebruikt die onderverdeeld kan worden in zes categorieën. Als eerste werden algemene vragen gesteld over de personalia van de echtgenoten, de bedrijfs- en huwelijksvorm. Daarna kwamen vragen aan de orde die betrekking hadden op de situatie voorafgaand aan het huwelijk en de wijze waarop de huwelijkse voorwaarden tot stand zijn gekomen. Hierna kwamen de inhoudelijke vragen over de gemaakte afspraken. Na het inhoudelijke deel werden vragen gesteld over de huidige situatie en wat men in de toekomst nog verwacht. Als laatste waren er vragen over het gevoel wat ieder had bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden.

In totaal hebben 21 echtparen deelgenomen aan het onderzoek waarvan er 20 getrouwd zijn en 19 op huwelijkse voorwaarden. Het stel wat niet getrouwd is heeft een samenlevingscontract opgesteld waarin in het principe hetzelfde geregeld is als in een akte van huwelijkse voorwaarden.

De deelnemers hebben over het algemeen de keuze om huwelijkse voorwaarden te maken op een zakelijke manier bekeken en met elkaar besproken. De informatie werd ingewonnen bij de notaris, de boekhouder of accountant maar ook via internet of diverse cursussen. De invloeden van buitenaf waren op één uitzondering na allemaal van sturende aard en werden niet lastig ervaren.

Er zijn 7 deelnemers die afgesproken hebben de huishoudelijke kosten gezamenlijk te delen, bij 6 echtparen is een vast bedrag per maand afgesproken voor de huishouding en in 6 gevallen worden deze kosten verdeeld naar rato van het inkomen.

Onder het inkomensbegrip kunnen winst uit onderneming en winst uit arbeid vallen. Sommige echtparen hebben hier onder andere aan toegevoegd dat ook stille reserves, opbrengsten uit toeval en geluk of opbrengsten uit rente, pacht en huur onder het begrip inkomen vallen.

Bij 8 ondervraagden wordt voor het begrip winst uit onderneming de fiscale winst van de onderneming gebruikt. Een groot nadeel hieraan is dat deze fiscale winst sterk beïnvloed kan worden door de ondernemer. Deze kan door afschrijvingen de winst bewust laag houden waardoor hij minder hoeft af te dragen aan de huishoudelijke kosten. Dit wordt bij sommigen als niet eerlijk en onrechtvaardig gezien. Daarom moet er een duidelijk inkomstenbegrip komen die voor beide partijen als redelijk en eerlijk wordt gezien. Als dit niet mogelijk blijkt te zijn moet men in ieder geval streven naar een uitgebreide omschrijving van het begrip inkomsten uit onderneming in elke akte van huwelijkse voorwaarden waar beide echtgenoten zich in kunnen vinden.

Er zijn 13 echtparen die een periodiek verrekenbeding opgenomen hebben waarvan er 7 zijn die het ook daadwerkelijk uitvoeren. De andere ondervraagden hebben het wel gedaan maar doen het nu niet meer of slechts af en toe. Het periodiek verrekenbeding wordt opgenomen om de eigen vermogensrechtelijke positie te verzekeren maar ook om eventuele risico's te spreiden.

Vaak is het besef van de noodzaak tot verrekenen wel aanwezig bij de echtparen maar wordt het toch niet uitgevoerd. Reden hiervoor is vooral de hoge kosten die het verrekenen met zich meebrengt. De gedachte hierbij is dat in de landbouw al nooit veel wordt verdiend en dat men geen extra kosten wil maken bij de boekhouder. Afgaand op dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat, ondanks het besef van de noodzaak ervan, er op kleine schaal wordt verrekend tussen echtgenoten. Er moet daarom meer voorlichting komen over de gevolgen van het niet verrekenen en het bewustzijn hiervoor moet worden vergroot.

Wat betreft de vermogensontwikkeling op het bedrijf gedurende het huwelijk is bij 8 echtparen afgesproken dat dit wel verdeeld zal worden en bij 6 is dit juist uitgesloten van verrekening.

In totaal zijn er 11 echtparen die een finaal verrekenbeding hebben opgenomen in de akte en 6 die dit niet gedaan hebben. Veelal wordt het finaal verrekenbeding uitgesloten indien het huwelijk eindigt door echtscheiding of als ten tijde van de beëindiging van het huwelijk één der echtgenoten in staat van faillissement of in surseance van betaling verkeert of als echtgenoten in scheiding van tafel en bed leven. Het finaal verrekenbeding wordt als goed en rechtvaardig gezien ook al is de kennis over het beding bij velen weggezaakt.

Bij slechts 8 echtparen is op dit moment nog bekend wat er destijds afgesproken is en de helft van alle ondervraagden hebben de akte nooit weer ingezien. Er zijn op dit moment 5 echtparen actief bezig met het herzien van de akte. De voornaamste reden hiervoor is ontevredenheid over de huidige situatie. Men vindt het onrechtvaardig dat er niet meegedeeld mag worden in de waardeontwikkeling op het bedrijf ook al werken ze zelf al jaren mee. Dit gevoel komt vooral voor bij echtparen die al langer gehuwd zijn.

Er zijn 10 echtparen die denken dat ze de huwelijkse voorwaarden eens moeten gaan wijzigen omdat de akte niet altijd aan zou sluiten aan veranderende situaties in het gezin of op het bedrijf. Van deze 10 zijn er 4 die aangeven de huwelijkse voorwaarden te willen opheffen en in een gemeenschap van goederen verder te willen. Geprobeerd moet worden deze ontevredenheid weg te nemen door de akten flexibeler te maken voor wijzigingen zodat men de huwelijkse voorwaarden niet hoeft op te heffen.

De reden om huwelijkse voorwaarden op te stellen was bij de vrouwen anders dan bij de mannen. Vrouwen gaven aan dit gedaan te hebben ter bescherming van het eigen vermogen maar ook ter verzekering van de voortgang van het bedrijf of om beide redenen. De helft van de mannen was van mening dat dit gedaan is ter verzekering van de voortgang van het bedrijf.

De echtparen geven aan zich betrokken te hebben gevoeld bij het proces van het opstellen van de huwelijkse voorwaarden. Ze geven aan wel moeite te hebben gehad met het begrijpen van de materie maar hebben over het algemeen alle vragen hierover kunnen stellen. Vooral vrouwen die geen agrarische achtergrond hadden geven aan dat ze erg veel moeite hebben gehad om alles duidelijk in beeld te krijgen. Het is dan ook een taak voor notarissen en adviseurs om juist deze groep goed in te lichten en alle vragen duidelijk te beantwoorden. Verder zal moeten worden besproken wat beide partners willen in de toekomst en wat ze beide rechtvaardig achten. Dit kan veel problemen gedurende maar zeker ook bij beëindiging van het huwelijk voorkomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	
Samenvatting	
Inhoudsopgave	
1. Inleiding.....	- 5 -
2. Verschillende huwelijksvormen.....	- 6 -
2.1 Gemeenschap van goederen.....	- 6 -
2.1.1 Uitzonderingen.....	- 6 -
2.1.2 Schulden.....	- 6 -
2.1.3 Einde gemeenschap.....	- 7 -
2.1.4 Voor- en nadelen.....	- 7 -
2.2 Huwelijkse voorwaarden.....	- 7 -
2.2.1 Koude uitsluiting.....	- 8 -
2.2.2 Beperkte gemeenschappen.....	- 8 -
2.2.3 Verrekenbedingen.....	- 8 -
2.2.4 Wijzigen of opheffen huwelijkse voorwaarden.....	- 10 -
3. Maatschappen.....	- 11 -
3.1 Aansprakelijkheid.....	- 11 -
3.2 Man-vrouwmaatschap.....	- 11 -
3.3 De praktijk.....	- 12 -
4. Het onderzoek.....	- 13 -
4.1 Aanleiding.....	- 13 -
4.2 Werkwijze.....	- 13 -
4.3 Resultaten.....	- 14 -
4.3.1 Personalialia.....	- 14 -
4.3.2 Voorafgaand aan het huwelijk.....	- 15 -
4.3.3 Inhoudelijk.....	- 16 -
4.3.4 Gedurende het huwelijk en de toekomst.....	- 19 -
4.3.5 Betrokkenheid vrouw.....	- 20 -
4.3.6 Betrokkenheid man.....	- 21 -
5. Conclusies en aanbevelingen.....	- 23 -
5.1 Conclusies.....	- 23 -
5.2 Aanbevelingen.....	- 25 -
6. Evaluatie.....	- 26 -
7. Tot slot.....	- 27 -
8. Literatuurlijst.....	- 28 -
9. Bijlagen.....	- 29 -
Bijlage 1:.....	29 -
Bijlage 2:.....	- 30 -
Bijlage 3:.....	- 33 -

1. Inleiding

Eén van de conclusies van het project 'Je verdiende loon' van LTO Vrouw & Bedrijf, dat liep in 2006 en 2007, was dat de financiële situatie van agrarische vrouwen vaak te wensen over laat. Voor LTO Nederland was dit een reden om een onderzoek te laten verrichten naar de problematiek rondom huwelijkse voorwaarden in de landbouw. Doel was om de huidige situatie in kaart te brengen, te kijken naar de verschillende knelpunten en aanbevelingen te geven om de betreffende knelpunten op te lossen.

De financiële positie van de partner van een ondernemer wordt bepaald door de rol van de partner in de onderneming en door de afspraken die zijn gemaakt met betrekking tot het huwelijk of de samenleving. Het project richtte zich op partners die wel een rol hebben in de onderneming maar niet als bedrijfshoofd of werknemer. De financiële situatie van die partner kan dan zwak zijn om diverse redenen. Deze kunnen zijn: het niet vergoed krijgen van de zorgtaken voor het gezin en het werken voor het bedrijf, het niet verwerven van eigen inkomen, het niet naleven van huwelijkse voorwaarden of het niet voldoende begrijpen van de gevolgen van maatregelen.

Deze zaken kunnen er toe leiden dat de gevolgen bij echtscheiding groot zijn en dat de vrouw met niets achterblijft. Nu bieden wet- en regelgeving wel voldoende mogelijkheden om zaken goed op papier te regelen maar daar wordt te weinig gebruik van gemaakt volgens LTO Vrouw & Bedrijf.

Het betreffende project is opgezet om de financiële belangen van de vrouw weer hoog op de agenda te zetten en ondernemers erover te informeren. Maar ook om financiële dienstverleners in de agrarische sector te stimuleren betere voorlichting te geven over de financiële positie en belangen van de meewerkende partner en om aandacht hiervoor te vragen op politiek niveau.

In het verslag wordt eerst een theoretisch kader gegeven waarin uitleg wordt gegeven over de meest gangbare huwelijksvormen en hun kenmerken. Verder wordt het samenwerkingsverband maatschap besproken. Daarna komt het onderzoek aan bod waarin de aanpak en de resultaten van mijn onderzoek beschreven staan. Ik eindig het inhoudelijke gedeelte van het verslag met de conclusies en aanbevelingen voor verder onderzoek.

In het verslag wordt telkens uitgegaan van de situatie waarin de man de onderneming drijft of degene is geweest die de onderneming ingebracht heeft. Dit was namelijk bij alle ondervraagden het geval.

2. Verschillende huwelijksvormen

Er zijn diverse manieren om de juridische kant van het huwelijk te regelen. De meest voorkomende huwelijksvormen zijn: de gemeenschap van goederen en huwelijkse voorwaarden. Toch zijn deze ook weer naar eigen inzicht in te vullen door toekomstige echtparen. Hieronder worden de twee huwelijksvormen in het kort nader besproken en toegelicht.

2.1 Gemeenschap van goederen

Een wettelijke (of algehele) gemeenschap van goederen ontstaat op het moment van het burgerlijk huwelijk als de echtgenoten voorafgaand aan het huwelijk geen andere afspraken hebben gemaakt waarmee van de wettelijke gemeenschap wordt afgeweken.

Door het sluiten van het huwelijk ontstaat een gemeenschap die wat haar baten betreft alle tegenwoordige en toekomstige goederen en wat betreft de schulden alle schulden van ieder der echtgenoten omvat. Door het ontstaan van de algehele gemeenschap worden de privévermogens van de echtgenoten een gemeenschappelijk vermogen dat ieder kan gebruiken.

Een echtgenoot is bevoegd tot het bestuur van zijn eigen goederen en van de goederen van de gemeenschap die van zijn kant in de gemeenschap zijn gevallen. Het bestuur over een goed houdt in dat de echtgenoot het goed kan uitoefenen met de daaraan verbonden bevoegdheden. Hieronder is ook begrepen de bevoegdheid om ten aanzien van dat het goed feitelijke handelingen te verrichten en toe te laten. Er is echter wel toestemming van de andere echtgenoot vereist bij enkele, wettelijk bepaalde, rechtshandelingen.

2.1.1 Uitzonderingen

Op de hoofdregel dat bij het aangaan van een algehele gemeenschap van goederen alle goederen gemeenschappelijk vermogen wordt bestaan enkele uitzonderingen. Bepaalde goederen vallen namelijk naar hun aard niet in de algehele gemeenschap.

De eerste uitzondering is de uitsluitingsclausule bij erfenissen of schenkingen. Een erflater of schenker kan namelijk bepalen dat de erfenis of schenking niet in de gemeenschap van goederen zal vallen maar een privévermogen van de erfgenaam of begiftigde wordt. Dit wordt vooral gedaan door ouders die niet willen dat hetgeen wat verkregen is voor de helft bij 'de koude kant' terecht komt in het geval van echtscheiding. Een andere reden kan zijn dat hetgeen wat verkregen is buiten de faillissementsboedel blijft in het geval van faillissement van de ene partner.

Een tweede uitzondering betreft de verknochte goederen. De wet zegt dat goederen en schulden die aan een echtgenoot op bijzondere wijze verknocht zijn slechts in de gemeenschap vallen voor zover die verknochtheid zich daar niet tegen verzet. Enkele voorbeelden van verknochte goederen zijn invaliditeitspensioen, alimentatieschulden of schadevergoedingen uit letselschade. Verknochtheid ziet volgens de parlementaire geschiedenis vooral op de juridische gebondenheid van een goed of schuld aan een echtgenoot. Het gaat echter te ver hier dieper op in te gaan.

Een derde uitzondering zijn de pensioenrechten. Deze wettelijke uitzondering is echter achterhaald nu de rechtspraak anders heeft beslist. Door een uitspraak van de Hoge Raad valt pensioen nu wel in de gemeenschap behalve als het als bijzonder verknocht wordt gezien. Dan blijft het pensioen in het vermogen van de ene echtgenoot maar ontstaat er wel een verplichting tot verrekening van de waarde, dit is het geval bij ouderdomspensioen. De Wet verevening pensioenrechten voorziet op de verrekening van het tijdens het huwelijk opgebouwde pensioen.

2.1.2 Schulden

In beginsel zijn alle schulden gemeenschapsschulden en ligt de draagplicht hiervoor bij beide echtgenoten. Degene die de schuld is aangegaan is aansprakelijk maar schuldeisers kunnen bij beide echtgenoten aankloppen ter voldoening van hun vordering.

Na ontbinding van de gemeenschap zijn beide echtgenoten nog steeds geheel aansprakelijk voor gemeenschapsschulden. Voor andere schulden is degene die de rechtshandeling is aangegaan voor het geheel aansprakelijk en de ander voor de helft. Dit geeft schuldeisers een extra grond om hun vorderingen te verhalen.

Er kan echter afstand van de gemeenschap worden gedaan door ieder der echtgenoten. Hierdoor wordt diegene ontheven van de aansprakelijkheid en van de draagplicht voor schulden van de gemeenschap waarvoor hij vóór de ontbinding van de gemeenschap niet aansprakelijk was. Degene die afstand doet blijft wel aansprakelijk voor de schulden van de gemeenschap waarvoor hij vóór de ontbinding ook aansprakelijk was.

Door het afstand doen van de gemeenschap wast zijn deel aan bij het deel van de andere echtgenoot. Die kan hier niets tegen beginnen, behalve door zelf ook afstand te doen van de gemeenschap. De gemeenschap zal dan moeten worden vereffend.

2.1.3 Einde gemeenschap

De gemeenschap van goederen duurt zolang het huwelijk duurt. Eindigt het huwelijk door overlijden of echtscheiding dan eindigt ook de gemeenschap van goederen. Na de ontbinding moeten de daartoe behorende goederen, het gemeenschapsvermogen, worden verdeeld. Hierbij is het uitgangspunt dat bij de ontbinding van de huwelijksgemeenschap ieder de echtgenoten voor de helft gerechtigd is tot het gemeenschapsvermogen.

Indien het huwelijk eindigt door echtscheiding kan een echtscheidingsconvenant opgesteld worden waarbij afgeweken kan worden van verdeling in gelijke delen. Dit geldt niet als het huwelijk eindigt door overlijden.

2.1.4 Voor- en nadelen

Een voordeel van de gemeenschap van goederen is het gemeenschapsvermogen. Vooral als de man voor het inkomen zorgt en de vrouw geen baan heeft maar wel het huishouden en de kinderen verzorgt kan dit als zeer rechtvaardig worden gezien. Overgespaarde inkomsten worden eigendom van beide echtgenoten.

Hetgeen de man bespaart wordt automatisch voor de helft eigendom van de vrouw.

Ook kan het van belang zijn voor de successierechten die betaald moeten worden.

Doordat de helft van het gemeenschappelijke vermogen al aan de overgebleven echtgenoot toebehoort, is daarover geen successierecht verschuldigd.

Natuurlijk zijn er ook nadelen te vinden over de gemeenschap van goederen.

Zoals gezegd komt alles wat echtgenoten bij aanvang van het huwelijk hadden of tijdens het huwelijk verkrijgen in het gemeenschappelijk vermogen terecht. Hetgeen gedurende het huwelijk wordt verkregen uit erfenis of schenking moet ook worden verdeeld indien de erflater geen uitsluitingsclausule heeft opgenomen. Dit kan bij echtscheiding als onrechtvaardig worden gevonden als het huwelijk bijvoorbeeld niet lang geduurd heeft of als er grote verschillen zijn in aanbrengsten.

Een ander nadeel is dat ook schulden gemeenschappelijk zijn. De ene echtgenoot kan hierdoor worden meegesleept in financiële problemen indien de andere echtgenoot forse schulden maakt.

2.2 Huwelijkse voorwaarden

Als een echtpaar geen wettelijke gemeenschap van goederen wil kunnen zij dit voorkomen door het opstellen van huwelijkse voorwaarden. Dit kan vóór het huwelijk maar ook tijdens het huwelijk. Vóór het huwelijk gemaakte huwelijkse voorwaarden gelden pas na het aangaan van het huwelijk.

Huwelijkse voorwaarden zijn er in veel verschillende vormen. Zo kan iedere gemeenschap worden uitgesloten, ieders vermogen blijft dan apart. Dit wordt in de volksmond ook wel koude uitsluiting genoemd. Ook kan een beperkte gemeenschap worden overeengekomen. Hieronder volgt een korte uiteenzetting van de voorkomende vormen.

2.2.1 Koude uitsluiting

Indien iedere gemeenschap van goederen wordt uitgesloten wordt dit wel koude uitsluiting genoemd. Hierbij blijven alle vermogens strikt gescheiden van elkaar. Dit geldt zowel voor het voor het aangaan van het huwelijk aanwezige vermogen als voor het vermogen wat gedurende het huwelijk wordt opgebouwd. Iedere echtgenoot heeft dus een eigen vermogen en schulden van de ene echtgenoot kunnen niet verhaald worden op het vermogen van de ander.

Wel moet worden voldaan aan de wettelijke verplichting van wederzijds onderhoud.

Het feit dat schuldeisers niet aan het vermogen van de andere echtgenoot kunnen komen is een groot voordeel van koude uitsluiting. Maar daar staat weer een groot nadeel tegenover. Als één van de echtgenoten bijvoorbeeld geen arbeid verricht en daardoor geen vermogen opbouwt is diegene afhankelijk van de andere, wel werkende echtgenoot. In het geval van echtscheiding valt er niets te verrekenen of te verdelen en zal de niet werkende echtgenoot met weinig tot niets achterblijven.

2.2.2 Beperkte gemeenschappen

Indien men het niet rechtvaardig vindt dat de vermogenstoename van de werkende echtgenoot slechts aan hem toekomt en niet aan beide echtgenoten kan men een beperkte gemeenschap afspreken. Hierbij komt de vermogenstoename gedurende het huwelijk toe aan beide echtgenoten terwijl het vermogen wat ieder bezat bij aanvang van het huwelijk uitgesloten wordt van de gemeenschap.

Winst en verlies

Een voorbeeld van een beperkte gemeenschap is de gemeenschap van winst en verlies. Tot de gemeenschap behoren in beginsel alle goederen met uitzonderingen die de wet maakt. Dit zijn onder andere goederen die een echtgenoot bij het aangaan van het huwelijk bezat, verkrijgingen volgens erfrecht, legaat of schenking of verknochte goederen.

De winst of verlies die uit een bedrijf voortvloeit is wel gemeenschappelijk en zal moeten worden verdeeld tussen de echtgenoten.

Vruchten en inkomsten

Een andere vorm is de gemeenschap van vruchten en inkomsten. Net als bij de gemeenschap van winst en verlies wordt een positief saldo gelijkelijk verdeeld tussen de echtgenoten. Het verschil met een gemeenschap van winst en verlies blijkt als er een negatief saldo is. Dit saldo komt dan voor rekening van de echtgenoten naar evenredigheid van de door ieder van hen gemaakte schulden. Deze vorm beschermt een echtgenoot dus voor de aangegane schulden van de andere echtgenoot.

2.2.3 Verrekenbedingen

De hierboven besproken beperkte gemeenschappen zijn vrijwel in onbruik geraakt. Daarvoor in de plaats gekomen zijn de beperkte gemeenschappen gecombineerd met verrekenbedingen die de vermogensvoortgang tijdens het huwelijk regelen. Door middel van verrekenbedingen worden inkomsten en/of vermogen tussen echtgenoten op een bepaald moment verrekend.

Er zijn verschillende verrekenbedingen. Enerzijds is er het wettelijk deelgenootschap en anderzijds zijn er het periodiek en finaal verrekenbeding. Maar ook daar zijn weer vele varianten op mogelijk. Echtgenoten zijn voor een groot deel vrij om bepaalde afspraken omtrent het verrekenbeding af te spreken.

2.2.3.1 Wettelijk deelgenootschap

De wettelijke regeling voor dit vermogensrechtelijke stelsel is per 1 september 2002 komen te vervallen. Doordat men de regeling in oudere aktes kan tegenkomen maar ook omdat men de regeling nog altijd kan opnemen in de akte van huwelijkse voorwaarden zal de deelgenootschap kort worden besproken.

De regeling houdt in dat er geen huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap ontstaat. Het verplicht de echtgenoten de vermeerdering van beide vermogens die gedurende het deelgenootschap heeft plaatsgevonden met elkaar te delen.

Deze vermogensvermeerdering wordt vastgesteld door ieders eindvermogen te verminderen met ieders stamvermogen. Het stamvermogen bestaat uit het vermogen dat de echtgenoot bezat bij het aangaan van het huwelijk verminderd met de toenmalige schulden en vermeerderd met de schenkingen of erfrechtelijke verkrijgingen, uitgezonderd van datgene onder uitsluitingsclausule verkregen.

Een kenmerk van het deelgenootschap is dat waardeverminderingen of –dalingen van het stamvermogen gedeeld worden. Hierdoor profiteert de ene echtgenoot mee in de waardevermeerdering van het vermogen van de ander. Aan de andere kant wordt hij ook meegetrokken als het vermogen sterk in waarde is gedaald.

Een ander kenmerk is dat tijdens het bestaan van het deelgenootschap er over en weer geen verantwoording schuldig is over het bestuur van de goederen. Slecht bestuur levert dan ook geen verplichting tot schadevergoeding op.

2.2.3.2 Periodiek verrekenbeding / Amsterdams verrekenbeding

Bij een periodiek verrekenbeding komen echtgenoten overeen dat na een bepaalde periode alle gezamenlijke inkomsten tussen echtgenoten verminderd met de kosten van de huishouding bij helfte worden verdeeld. De periode die meestal wordt opgenomen is die van een jaar.

Een voordeel van dit systeem is dat het een versterking van de positie van de “huishoudelijke” echtgenoot oplevert. Door de periodieke verrekening bouwt de niet werkende echtgenoot toch een eigen vermogen op gedurende het huwelijk en dit maakt diegene minder afhankelijk van de partner. Tevens komen de verrekende bedragen buiten de risicosfeer van de andere echtgenoot waardoor schuldeisers deze niet meer kunnen aanspreken. De te verrekenen bedragen moeten dan wel zijn bijgeschreven op de rekening van de “huishoudelijke” echtgenoot.

Een nadeel van deze verrekeningsvorm is toch wel de praktijk. Er wordt namelijk gedurende het huwelijk bijna nooit verrekend wat de positie van de niet werkende echtgenoot in gevaar brengt.

Wat men vaak ziet in de landbouw is dat een uit te keren bedrag in het vermogen van de onderneming blijft zitten. Dit gebeurt met toestemming van de andere echtgenoot en het geld wordt veelal gebruikt om te investeren in de onderneming. Deze vorm kan problemen opleveren indien de ondernemer failliet gaat. Ook al is het uit te keren bedrag in het vermogen van de andere echtgenoot komen te vallen, deze heeft geen voorrangpositie bij het verhalen van deze schuld maar slechts een concurrente vordering gezamenlijk met andere schuldeisers. Ook in het geval van echtscheiding is het soms moeilijk te bewijzen dat

de bedragen tot het vermogen van de niet ondernemende echtgenoot behoren. Dit is vooral het geval als met het vermogen geïnvesteerd is en daarmee het ondernemingsvermogen verhoogd is.

Wanneer het periodiek verrekenbeding niet wordt nageleefd wordt bij ontbinding van het huwelijk gedaan alsof er een gemeenschap van goederen was.

2.2.3.3 Finaal verrekenbeding

Een andere manier om te verrekenen is het finaal verrekenbeding. Hierbij spreken echtgenoten af dat aan de uitsluiting van iedere gemeenschap wordt toegevoegd dat bij het einde van het huwelijk wordt afgerekend alsof de echtgenoten altijd in algehele gemeenschap van goederen waren gehuwd. Beide vermogens worden dan bij elkaar gebracht en vervolgens bij helfte verdeeld. Deze clause wordt vaak toegespitst op ontbinding van het huwelijk door overlijden en niet door echtscheiding.

Deze vorm gaat erg ver, alles wordt immers verrekend. Dit kan voorkomen worden door af te spreken dat wordt afgerekend op basis van een gemeenschap van winst en verlies of vruchten en inkomsten.

Een simpelere manier kan zijn om af te rekenen op basis van een gemeenschap van goederen waarbij de aanbrengstwaarde en schenkingen of erfenissen van verrekening uitgezonderd blijven.

Voordeel van dit beding is de besparing van successierechten na overlijden van een echtgenoot. Door het finaal verrekenbeding behoort immers de helft van het vermogen toe aan de overgebleven echtgenoot ook al heeft die zelf geen inkomsten verworven tijdens het huwelijk.

Ook is dit een goede manier om gedurende het huwelijk eigendommen gescheiden te houden maar na het einde van het huwelijk alles bij helfte te verdelen.

Nadeel van een finaal verrekenbeding is dat gedurende het huwelijk niets wordt verdeeld. Dit kan een onzekere positie opleveren voor de echtgenoot die geen inkomsten verwerft.

2.2.3.4 Combistelsel

Een manier om de problemen rondom beide verrekenstelsels op te heffen is het opstellen van een combinatie van een periodiek en finaal verrekenbeding.

Hiermee wordt het vermogen van de niet werkende echtgenoot tijdens het huwelijk toch opgebouwd, kunnen schuldeisers niet aan het vermogen van de andere echtgenoot komen en wordt er bij overlijden verrekend alsof er in gemeenschap van goederen gehuwd is.

Nu de periodieke verrekening doorgaans ziet op inkomsten en de finale verrekening op vermogen is dit een goede combinatie om zaken juist en rechtvaardig te regelen mits de afspraken ook worden nagekomen.

2.2.4 Wijzigen of opheffen huwelijkse voorwaarden

Indien echtgenoten dit wensen kunnen zij ook tijdens het huwelijk de huwelijkse voorwaarden opstellen, wijzigen of opheffen. Hiervoor is echter wel toestemming van de rechtbank vereist. De rechtbank verleent gehele of gedeeltelijke goedkeuring als er geen gevaar voor benadeling van schuldeisers bestaat en wanneer de bepalingen in de huwelijkse voorwaarden niet in strijd zijn met de wet, de goede zeden of de openbare orde.

Huwelijkse voorwaarden worden van rechtswege opgeheven zodra het huwelijk eindigt.

3. Maatschappen

In de landbouw komen veel maatschappen voor, vooral man-vrouwmaatschappen zijn populair.

Een maatschap wordt aangeduid als een overeenkomst waarbij twee of meer personen zich verbinden iets in de gemeenschap te brengen met het oogmerk om het voordeel dat daaruit ontstaat met elkaar te delen. De inbreng zal moeten bestaan uit geld, goederen of arbeid.

De maatschap treedt niet als eenheid onder gemeenschappelijke naam naar buiten op maar de maten onder persoonlijke titel.

3.1 Aansprakelijkheid

De maatschap zelf is geen ondernemer. De maat wordt aangeduid als ondernemer, geniet ook zelf een deel van de winst en moet daarover belasting betalen. In een maatschap geldt geen hoofdelijke aansprakelijkheid maar is iedere maat aansprakelijk voor de door hem zelf aangegane verbintenissen. Tevens zijn maten voor gelijke delen aansprakelijk voor het vermogen dat zij samen in de maatschap hebben ingebracht.

Bij een maatschap is er geen sprake van een afgescheiden vermogen van de maten. Dit houdt in dat er geen 'bedrijfs'-vermogen is dat is afgescheiden van het privévermogen van de maten. Schuldeisers van de maatschap kunnen hierdoor bij de individuele maten terecht voor gelijke delen maar hebben geen voorrang op privéschuldeisers.

Dit in vergelijking met een vennootschap onder firma waarbij alle vennoten wel hoofdelijk aansprakelijk zijn en er wel sprake is van een afgescheiden vermogen. Hierbij genieten schuldeisers van de vennootschap voorrang op het bedrijfsvermogen ten opzichte van privéschuldeisers.

Met de invoering van de Wet Persoonsvennootschappen zal het één en ander gaan veranderen. De invoering heeft geen consequenties voor maatschappen en B.V.'s maar wel voor de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap. Deze worden na de wetwijziging automatisch omgezet in een openbare vennootschap, eventueel met rechtspersoonlijkheid. Nieuw in de wet is dat de vennootschap blijft bestaan bij het toe- en uittreden van vennoten, dit geldt ook bij het failliet gaan van een vennoot. Daarnaast worden alle vennoten van een openbare vennootschap hoofdelijk aansprakelijk, behalve de commanditair vennoot. Het maakt hierbij niet uit of de openbare vennootschap rechtspersoonlijkheid heeft of niet. Door de nieuwe regeling is het vrij eenvoudig om een openbare vennootschap om te zetten in een B.V.

Wanneer deze wet ingevoerd gaat worden is nog onbekend. Het streven is om de wet per 1 januari 2010 in werking te laten treden maar of dit gehaald gaat worden is nog maar de vraag.

3.2 Man-vrouwmaatschap

Wanneer één van de echtgenoten een onderneming heeft en de andere echtgenoot werkt mee in deze onderneming kunnen ze gezamenlijk een man-vrouwmaatschap aangaan. Bij dit samenwerkingsverband worden beide partners aangewezen als ondernemer en kunnen ze voordelen behalen uit ondernemersfaciliteiten. Om als ondernemer aangewezen te worden moet je echter voldoen aan enkele criteria. Deze zijn dat er minstens 1225 uren meegewerkt moet worden in de onderneming, dat er sprake moet zijn van een zakelijke overeenkomst en dat er geen sprake moet zijn van enkel ondersteunende werkzaamheden.

3.3 De praktijk

Er is veel onduidelijkheid over de verhouding man-vrouwmaatschap en huwelijkse voorwaarden.

Over het algemeen wordt vaak gedacht dat huwelijkse voorwaarden opgeheven worden of een dode letter zijn nadat een maatschapscontract tussen echtparen opgesteld is. Maar dit is niet het geval, een maatschapscontract staat juist naast de huwelijkse voorwaarden.

In een maatschapscontract wordt bepaald hoe de winst van de onderneming zal worden verdeeld en wat ieders inkomen gaat worden. In huwelijkse voorwaarden is vastgelegd hoe dit inkomen verdeeld moet worden. Dit maakt de verrekening echter vaak overbodig nu de verdeling al in het maatschapscontract bepaald is.

In ieder geval is het wel belangrijk om het testament en de maatschapsakte op elkaar af te stemmen. Een vreemde situatie zou namelijk ontstaan indien de vrouw de maatschap na overlijden van de man wil voortzetten en ook verwacht dat ze zijn deel heeft verkregen maar dat na het voorlezen van het testament blijkt dat de man iemand anders in zijn testament genoemd heeft en zijn deel van de maatschap verkrijgt. Om dit te voorkomen moet hierover goed gesproken worden ook al is iedereen vrij om zijn testament te allen tijde te wijzigen.

Ook op andere gebieden kunnen zich problemen voordoen. Bij de inbreng van de onderneming in gebruik en genot profiteert de andere maat niet mee van de waardeontwikkeling op het bedrijf. De maat verkrijgt slechts winst uit onderneming maar bouwt niets op doordat de waardevermeerdering van de onderneming bij de inbrenger blijft.

Een oplossing hiervoor is om er voor te kiezen de onderneming economisch in te brengen. Door de economische inbreng deelt de partner mee in de waardestijging van de onderneming maar blijft de juridische eigendom bij de inbrengende partner.

Tevens wordt dikwijls geadviseerd om een voorbehoud te maken voor de stille reserves in de onderneming. De waarde van de stille reserves tot het moment van samenwerking blijft dan bij de inbrenger. Daarna komt de waarde van de stille reserves beide maten toe.

Al met al diverse zaken waar goed over moet worden nagedacht en gesproken voordat men een maatschap aangaat.

4. Het onderzoek

4.1 Aanleiding

Het project 'Je verdiende loon' was een groot succes. Er hebben 2500 personen meegedaan aan de themabijeenkomsten en ongeveer 180 deelnemers aan de cursussen. Uiteindelijk zijn er vier informatieve brochures ontwikkeld, is er een expertmeeting gehouden en werd als afsluiting een internationaal symposium georganiseerd.

Voortvloeiend uit het project zijn drie nieuwe projectideeën ontwikkeld: Huwelijkse voorwaarden op maat, Digitale levensbox en Communicatie binnen gezinsbedrijf.

Om de huidige situatie van huwelijkse voorwaarden in de landbouw goed in beeld te krijgen wilde LTO Nederland een onderzoek laten verrichten door een rechtenstudent.

Zelf ben ik ook naar de voorlichtingsavonden van het project 'Je verdiende loon' geweest en wist dus al wat het inhield. Aangezien ik mij na de studie notarieel recht wil gaan specialiseren in agrarisch recht leek het mij zeer uitdagend om deze kans te pakken.

4.2 Werkwijze

Het onderzoek moest vooral gericht worden op verhalen uit de praktijk. Er zijn zoveel mogelijk agrarische echtparen benaderd om hun ervaringen te delen. In Bijlage 1 is een artikel gevoegd waarin echtparen worden gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Door alle verhalen uit te typen, te bundelen en te analyseren krijg je een beeld van de huidige situatie en vooral waar knelpunten zitten. Die knelpunten moeten dan worden aangepakt in een verder stadium.

In totaal hebben 23 echtparen zich aangemeld voor het onderzoek waarvan uiteindelijk 21 echtparen ook daadwerkelijk hebben meegedaan. De andere twee hebben vanwege persoonlijke omstandigheden afgezien van deelname. Het is jammer dat er niet meer deelnemers zich opgegeven hebben omdat je met een aantal van 21 echtparen niet een goede afspiegeling hebt van de Nederlandse agrarische ondernemers. Bij een uitgebreider onderzoek met meer deelnemers heb je toch een groter draagvlak en komen er wellicht ook zwaardere problemen naar voren van echtparen die zich nu niet wilden laten interviewen. Toch denk ik dat de problematiek rondom huwelijkse voorwaarden in de landbouw over het algemeen goed naar voren gekomen is ondanks het geringe aantal deelnemers.

Ook heb ik een tiental notarissen en adviseurs gevraagd naar hun ervaringen omtrent de inhoud van huwelijkse voorwaarden. Deze gesprekken zijn niet aan het verslag toegevoegd wegens de vertrouwelijke informatie die verstrekt is.

De vragen die ik de echtparen gesteld heb zijn onderverdeeld in zes categorieën en zijn bijgevoegd in het verslag als Bijlage 2. Als eerste heb ik algemene vragen gesteld over de personalia van de echtgenoten, het bedrijf en de huwelijksvorm. Daarna kwamen vragen aan de orde die betrekking hadden op de situatie voorafgaand aan het huwelijk en de wijze waarop de huwelijkse voorwaarden tot stand zijn gekomen. Hierna kwamen de inhoudelijke vragen over de gemaakte afspraken. Na het inhoudelijke stuk stelde ik vragen over de huidige situatie, hoe men nu denkt over de afspraken en wat ze in de toekomst nog verwachten. Als laatste heb ik een aantal vragen gesteld over het gevoel wat zowel de man als de vrouw had bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden.

De belangrijkste onderdelen van het onderzoek heb ik gebundeld in een tabel die als Bijlage 3 is toegevoegd aan dit verslag.

De echtparen konden op verschillende wijze participeren aan het onderzoek. Zo heb ik enkele enquêtes per post opgestuurd zodat men de vragen rustig thuis kon beantwoorden. Ook heb ik een aantal echtparen thuis bezocht en aan de keukentafel de vragen met ze doorgenomen. Dit was een waardevolle manier van enquêteren omdat er dan veel wisselwerking was en er minder snel misverstanden over antwoorden ontstonden.

Maar het merendeel van de enquêtes heb ik telefonisch afgenomen. Dit was het meest praktisch omdat het onmogelijk was om in een korte tijd door heel Nederland te reizen en alle echtparen te bezoeken. Ook tijdens een telefonisch gesprek heb je direct contact waarbij vragen gesteld kunnen worden indien een antwoord niet duidelijk is. Uiteindelijk zijn het zeer waardevolle gesprekken geworden waarbij alle echtparen volledige medewerking verleenden.

4.3 Resultaten

Hieronder worden per onderdeel de antwoorden van de enquête behandeld. Ook worden enkele voorbeelden gegeven van reacties van de echtparen.

4.3.1 Personalia

De deelnemers komen uit bijna alle provincies van het land. Alleen uit de provincies Zeeland en Utrecht hebben geen echtparen zich opgegeven. Uit de overige provincies zijn er één of twee echtparen vertegenwoordigd behalve uit Friesland waar 10 echtparen zich opgegeven hebben. Dit komt voornamelijk door de actieve zoek naar echtparen uit mijn eigen kennissenkring.

De leeftijd van de deelnemers is ondergebracht in een tabel die af te lezen is in figuur 1.

Figuur 1

Leeftijd	Aantal	
	man	vrouw
25 - 30	3	5
31 - 35	3	5
36 - 40	6	2
41 - 45	1	5
46 - 50	5	1
51 - 55	2	2
56 - 60	0	1
onbekend	1	0
Totaal	21	21

Van de 21 stellen zijn er 20 getrouwd waarvan 19 getrouwd op huwelijkse voorwaarden. De gemiddelde duur van het huwelijk is 11,5 jaar. Het percentage huwelijken onder huwelijkse voorwaarden, in mijn onderzoek 95%, staat in schril contrast met het landelijk percentage. Volgens een onderzoek van mr. Van Mourik en mr. Burgerhart¹ was het percentage huwelijken aangegaan onder huwelijkse voorwaarden in de jaren 2000-2003 nog geen 30% en was dalende. Blijkbaar worden in tegenstelling tot het landelijk percentage de huwelijkse voorwaarden in de landbouw nog steeds gezien als de juiste huwelijksvorm. Het stel wat niet getrouwd is heeft een samenlevingscontract opgesteld waarin in principe hetzelfde geregeld is als in een akte van huwelijkse voorwaarden. Er zijn 18 echtparen met kinderen en daarmee ook 3 die (nog) geen kinderen hebben.

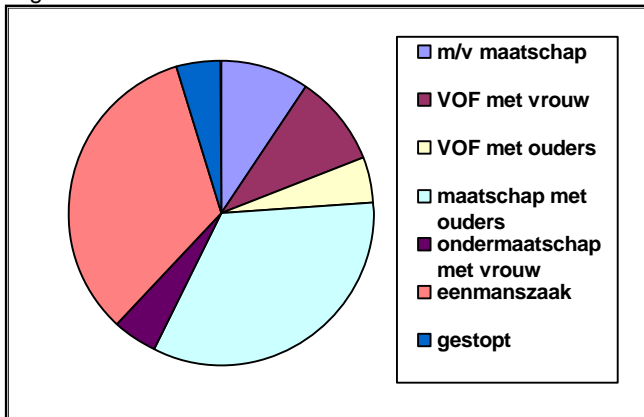
De onderneming

De verschillende bedrijfsvormen waarin de mannen hun onderneming drijven zijn opgenomen in figuur 2. Van de 21 bedrijven is één echtpaar inmiddels gestopt met de onderneming, dit is het echtpaar wat in gemeenschap van goederen gehuwd is. Het feit dat ze gestopt zijn heeft daarom geen invloed op de antwoorden van de vragen over huwelijkse voorwaarden.

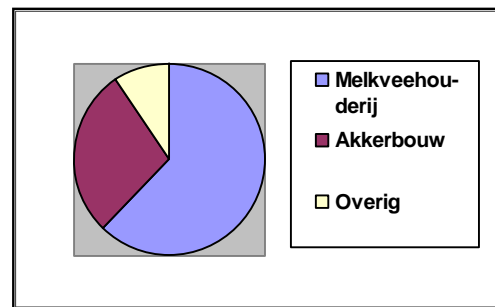
¹ M.J.A. van Mourik & W. Burgerhart, 'De ontwikkeling in de praktijk der huwelijken partnerschapsvoorwaarden in de periode 1997-2003', WPNR 2005, 6648.

De verdeling van de bedrijfssectoren is af te lezen in figuur 3. Duidelijk is dat het merendeel van de ondervraagden een melkveehouderij heeft, in totaal zijn dit er 13.

Figuur 2

Figuur 3

Eigen baan vrouw

Van de 21 vrouwen zijn er 12 die een eigen baan hebben en 2 die op dit moment op zoek zijn naar een baan. De 12 vrouwen werken gemiddeld 16,8 uur per week en hebben daarmee niet een volledige baan. Dit komt doordat de vrouwen vaak enkele dagen thuis blijven om op de kinderen te passen, het huishouden alleen verrichten of ook nog deels meewerken op het bedrijf van de man. Daarnaast valt het gemiddelde ook laag uit omdat 2 vrouwen aangeven een 0-urencontract te hebben.

Naast de 5 vrouwen die mede-ondernemer zijn op het agrarische bedrijf zijn er in totaal dus 17 vrouwen die een eigen inkomen verwerven.

4.3.2 Voorafgaand aan het huwelijk

Slechts twee echtparen gaven aan ze eerder hadden moeten beginnen met het opstellen van de huwelijkse voorwaarden. Bij hen was het een kwestie van haastwerk en snel de papieren tekenen voor de huwelijksdag. In één geval besepte de vrouw dat het stel heel naïef in het huwelijk is gestapt zonder na te denken over de consequenties. Ze zijn afgegaan op het advies van de notaris.

De overige echtparen zijn wel tijdig begonnen met het inwinnen van informatie. Deze periode varieerde van drie maanden tot een jaar voor het huwelijk.

Maken van een keuze

De keuze om huwelijkse voorwaarden op te stellen was over het algemeen de meest logische. De deelnemers hebben dit op een zakelijke manier bekeken en besproken. De bescherming van het bedrijf was vaak de doorslaggevende reden om huwelijkse voorwaarden op te stellen. Daar kwam de bescherming van het vermogen van de vrouw nog bij.

Over het algemeen werd de keuze ook als redelijk gezien. De vrouwelijke deelnemers begrepen wel dat de man het bedrijf niet mocht kwijtraken mochten ze binnen enkele jaren gaan scheiden.

In enkele gevallen was de keuze verplicht gesteld in de maatschapsakte met de ouders.

De keuze van het echtpaar wat in gemeenschap van goederen getrouwd is, is gedaan omdat ze alles wat ze verdienden samen wilden delen. Ze waren op het moment van huwen ieder gelijkvermogen en lieten zich niet beïnvloeden door anderen.

Inwinnen van informatie

De informatie wordt voornamelijk ingewonnen bij de notaris, de boekhouder of accountant maar ook via cursussen van de EVAV, NAJK of LTO. De jongere stellen hebben hun informatie ook via internet verkregen.

Bij een aantal geïnterviewden was er ontevredenheid over de gang van zaken bij de notaris. *Eén deelnemer vertelde dat de notaris zelf over te weinig kennis beschikte om huwelijkse voorwaarden op te stellen die betrekking hadden op hun agrarische situatie.* Het echtpaar heeft toen zelf moeten aangeven wat ze in de akte wilden opnemen. Een ander voorbeeld is dat een notaris niet erg behulpzaam was volgens de deelnemer. Hij had zelf goed nagedacht over de voorwaarden en wilde een clausule over bedrijfsovername opnemen. Dit zag de notaris niet zitten en weigerde in principe de regel toe te voegen. Dit heeft tot enkele pittige gesprekken geleid maar uiteindelijk is de clausule wel opgenomen. *Ook merkte een deelnemster op dat ze het gevoel had dat de boekhouder niet onpartijdig was maar vooral opkwam voor de belangen van het bedrijf.* Dat de positie van de vrouw ook goed geregeld moest worden vond hij ondergeschikt.

Invloeden van buitenaf

Bij elf echtparen waren er wel invloeden van buitenaf die de keuze hebben beïnvloed. Deze invloed was echter in de meeste gevallen niet doorslaggevend maar juist sturend. Vaak werd er door de ouders aangegeven dat het verstandiger was om op huwelijkse voorwaarden te trouwen maar over de inhoud werd dan geen advies gegeven. In twee gevallen zijn de ouders mee geweest naar de notaris voor advies en in slechts één geval was er totaal geen begrip aan de kant van de ouders en werd er ook niet over gecommuniceerd.

4.3.3 Inhoudelijk

Van de ondervraagden zijn er 19 echtparen die huwelijkse voorwaarden hebben opgesteld, één echtpaar is getrouwd in gemeenschap van goederen en één stel heeft een samenlevingscontract opgesteld omdat ze niets met trouwen hebben.

De afspraken

In huwelijkse voorwaarden kan van alles worden afgesproken tussen echtgenoten. Er zijn dan ook diverse regelingen te vinden in de akten van de deelnemers. Zo heeft iedereen afgesproken wat er gebeurt met de aanbrengsten van de echtgenoten, of en hoe de huishoudelijke kosten zullen worden verdeeld en of er een verrekenbeding wordt opgenomen en zoja, welke. Ook worden zaken zoals het inkomstenbegrip, de boedelbeschrijving en de belastingplicht beschreven in de akten. Het gaat ter ver om hier elke regeling afzonderlijk te bespreken, ik beperk mij daarom tot de belangrijkste.

Aanbrengsten en huishoudelijke kosten

In 12 gevallen is de inbreng ten tijde van het huwelijk gescheiden gebleven en bij de meeste is dan ook een lijst met aanbrengsten toegevoegd aan de akte.

De huishoudelijke kosten worden in 7 gevallen gezamenlijk gedeeld, in 6 gevallen is er een vast bedrag afgesproken tussen echtgenoten die ze iedere maand storten op een aparte rekening.

Ook kunnen de kosten van de huishouding na rato van het inkomen worden voldaan, dit is afgesproken bij 6 echtparen. De achtergrond hierachter is vaak dat de vrouw minder uren werkt dan de man of geen baan heeft. Het zou dan niet redelijk zijn als zij per maand wel een deel van de huishoudelijke kosten moet dragen.

Bij één van de stellen is afgesproken dat de privé uitgaven moeten worden verdeeld in redelijkheid naar evenredigheid van het inkomen. De man die ik interviewde reageerde hier verontwaardigd op: "Hoe moeten wij nu weten wat redelijk is?"

Een ander echtpaar had inderdaad in de akte staan dat de huishoudelijke kosten moeten worden voldaan naar rato van het inkomen. *De praktijk is echter anders nu beide echtgenoten in de veronderstelling waren dat ze iedere maand een vast bedrag moesten storten op de gezamenlijke rekening.* Dat de afspraken op papier anders zijn verbaasde hen

zeer. Maar nu de vrouw heeft besloten te stoppen met werken komt de regeling hen eigenlijk ook wel goed uit.

Ook heeft een ander stel afgesproken dat de kosten worden verdeeld na evenredigheid van de gemaakte arbeidsuren. *Ze geeft hierbij als voorbeeld aan: "Indien de vrouw 3/8^e werkt en de man 5/8^e, dan moet de vrouw ook 3/8^e deel van de huishoudelijke kosten op zich nemen."* Hierbij is het salaris van de vrouw als uitgangspunt genomen.

Inkomstenbegrip

Omdat iedereen zelf kan overeenkomen wat ze onder het begrip inkomen willen laten vallen zijn ook hier vele mogelijkheden ter invulling ervan.

Onder het inkomensbegrip kunnen winst uit onderneming en winst uit arbeid vallen. Dit is dan ook in de meeste gevallen zo afgesproken. Sommige echtparen hebben hier onder andere aan toegevoegd dat ook stille reserves, opbrengsten uit toeval en geluk of opbrengsten uit rente, pacht en huur onder het begrip inkomen vallen. Tevens zijn er 2 echtparen die afgesproken hebben dat onder het begrip valt, al wat naar maatschappelijke opvatting tot het netto-inkomen behoort. Een andere manier is om een vast bedrag als winst uit onderneming af te spreken.

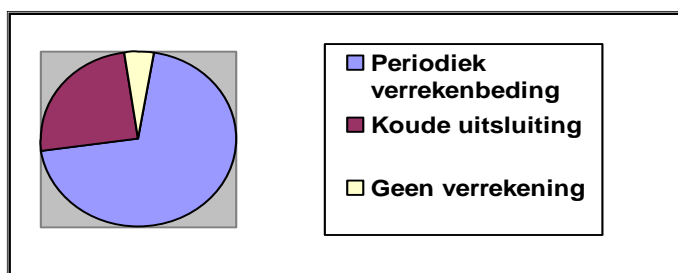
Bij 8 ondervraagden wordt voor van het begrip winst uit onderneming de fiscale winst van de onderneming gebruikt. Een groot nadeel hieraan is dat deze fiscale winst sterk beïnvloed kan worden door de ondernemer. Die kan de winst bewust laag houden door forse investeringen te doen en daarop af te schrijven.

Door de lage winst uit onderneming hoeft de man minder af te dragen aan de huishoudelijke kosten en zal de vrouw hierin moeten voorzien. Dit wordt bij sommigen als niet eerlijk en onrechtvaardig gezien.

Zo vertelt een deelneemster over de situatie bij hen: *"De keuze voor huwelijkse voorwaarden was misschien anders geweest als we de inhoud van het verrekenbeding zoals het nu gaat, van te voren beter hadden begrepen. Door de lage inkomsten uit het bedrijf daalt in ons geval het vermogen van de vrouw."*

Opvallend is daarom dat slechts één echtpaar in de akte heeft opgenomen dat afschrijvingen van quota in de verrekening moeten worden meegenomen. Een andere deelnemer heeft ook een regeling opgenomen over afschrijvingen van boekwinsten gedurende het huwelijk maar uitgezonderd van deze twee stellen wordt hier weinig aandacht aan besteedt. Dit is toch opvallend omdat juist bij afschrijvingen van quota de uiteindelijke fiscale winst erg beïnvloed kan worden.

Figuur 4

Periodiek verrekenbeding

In figuur 4 is een diagram opgenomen met de onderverdeling in verschillende vormen van huwelijkse voorwaarden.

In het diagram is af te lezen dat het merendeel van de ondervraagden gekozen heeft voor een periodiek (ook wel Amsterdams) verrekenbeding, in totaal zijn dat er 13. Er zijn maar 7 stellen die het ook daadwerkelijk uitvoeren.

Een citaat van een ondervraagde: "Als je het niet doet hebben de huwelijkse voorwaarden ook geen zin meer, zijn ze niet meer rechtsgeldig en daarom moet het eigenlijk elk jaar gebeuren."

De overige deelnemers hebben het vroeger wel gedaan maar inmiddels niet meer of slechts af en toe. De twee echtparen die dit jaar pas getrouwd zijn, zijn wel van plan te gaan verrekenen in de toekomst.

Hoewel de meeste ondervraagden zich wel degelijk bewust zijn van de noodzaak tot verrekenen wordt dit dus niet op grote schaal gedaan. Een reactie van een deelneemster is toepasselijk: *“In het begin waren we heel naïef en zagen we de noodzaak er niet van in. Pas later toen ik meer thuis werd in de boekhouding kwam het besef dat het wel belangrijk is.”* Toch geeft ze toe niet jaarlijks te verrekenen, dit heeft te maken met de kosten.

Hoge kosten van de boekhouder zijn bij velen de voornaamste reden om niet te verrekenen terwijl dit wel afgesproken is. Dit wordt toch gezien als een groot struikelblok. Vaak wordt in de landbouw niet veel verdiend en willen de echtparen niet meer extra kosten maken.

Voor een echtpaar was de noodzaak tot verrekening er niet, nu alles tot nu nog in overleg gegaan is en er volgens hen daarom geen verrekening hoefde plaats te vinden.

Een andere reden om niet te verrekenen was voor één echtpaar simpel; de boekhouder wilde dit namelijk niet doen!

In een periodiek verrekenbeding wordt afgesproken dat hetgeen echtgenoten jaarlijks overhouden van hun inkomen, na aftrek van de huishoudelijke kosten, onderling verdeeld moet worden. De verdeling is over het algemeen zo geregeld dat ieder de helft van de overgespaarde inkomsten verkrijgt. Er zijn 4 echtparen die aangeven het anders geregeld te hebben, namelijk een verdeling naar rato van het inkomen of na overleg met elkaar. In 3 gevallen vertelden de deelnemers dat zowel winsten als verliezen worden meegenomen in de jaarlijkse verrekening. Vier ondervraagden wisten dat er alleen winsten worden verrekend maar over het algemeen, namelijk in 6 situaties, moesten ze mij het antwoord schuldig blijven.

Behalve eventuele verliezen kunnen ook andere vermogensbestanddelen van verrekening worden uitgesloten. De ondervraagden noemen bijvoorbeeld schenkingen op naam, erfenissen en verknochte goederen maar ook de stille reserves van de onderneming of gronden. Ook vindt er bij 2 echtparen geen verrekening plaats over de periode dat de echtgenoten niet samenwonen of gescheiden zijn van tafel en bed of dat ze verkeren in staat van faillissement.

Men heeft in 5 gevallen een periodiek verrekenbeding opgenomen ter verzekering van hun eigen positie, 2 deelnemers vertelden dat ze het gedaan hadden om risico's te spreiden en in 4 gevallen waren beide redenen doorslaggevend. De overige echtparen met een periodiek verrekenbeding hebben de vraag niet beantwoord.

Vermogensverandering

Wat betreft de vermogenstoename gedurende het huwelijk zijn de antwoorden verschillend. In 8 gevallen wordt de toename wel meegenomen in de verrekening, in 6 gevallen is dit juist uitgesloten van verrekening. In de overige gevallen is er niets afgesproken over de vermogensvermeerdering gedurende het huwelijk of moesten de deelnemers het antwoord verschuldigd blijven.

Finaal verrekenbeding

Er zijn 11 ondervraagden die aangeven een finaal verrekenbeding te hebben opgenomen in de huwelijkse voorwaarden. Van de 20 deelnemers met huwelijkse voorwaarden zijn er 6 die dit niet gedaan hebben en 3 konden het niet met zekerheid zeggen.

Ondanks dat notarissen aangeven de laatste jaren vooral een finaal verrekenbeding te adviseren wegens het nalaten van het periodiek verrekenen blijkt dat uit de 6 deelnemers zonder finaal verrekenbeding er 4 zijn die tien jaar of minder gehuwd zijn. Dit kan echter ook toeval zijn.

Veelal wordt het finaal verrekenbeding uitgesloten indien het huwelijk eindigt door echtscheiding of als ten tijde van de beëindiging van het huwelijk één der echtgenoten in

staat van faillissement of in surseance van betaling verkeert of als echtgenoten in scheiding van tafel en bed leven.

Eén echtpaar heeft hier nog aan toegevoegd dat er geen finale verrekening zal plaatsvinden als er ten tijde van het overlijden geen kinderen uit het huwelijk zijn geboren of als er geen vermogen is. Kinderen waren dan ook de reden om het beding op te nemen, mocht de man komen te overlijden dan zou de schoonfamilie de echtgenote met haar kinderen niet in de kou kunnen laten staan. Dat zij niets zou krijgen als er geen kinderen waren geboren vond ze wel redelijk. “Ik kon het wel begrijpen dat ik geen recht had op de helft van het familiebedrijf als mijn man na bijvoorbeeld 5 jaar was komen te overlijden. En als je dan nog jong bent, heb je zelf ook nog genoeg kansen op de arbeidsmarkt om een eigen inkomen te verwerven.”

Een ander geeft aan dat erfenissen, schenkingen en de daarover betaalde belastingen uitgezonderd zijn.

Eén echtpaar heeft een beding opgenomen die ik niet eerder gezien had. Zij hebben namelijk koude uitsluiting afgesproken met elkaar maar in het geval van echtscheiding zal er worden verrekend alsof er in gemeenschap van goederen was gehuwd. Hiervan zijn uitgezonderd alle aanbengsten ten tijde van het huwelijk. Door de regeling profiteren beide echtgenoten mee van de vermogensvermeerdering van de onderneming gedurende het huwelijk.

In alle gevallen wordt het finaal verrekenbeding als goed en rechtvaardig beschouwd en zijn de ondervraagden blij dat het beding opgenomen is in de akte.

Als kanttekening moet ik hierbij wel vermelden dat ik de meeste ondervraagden eerst moest uitleggen wat het beding inhield voordat ze zich konden herinneren dat het inderdaad opgenomen was.

4.3.4 Gedurende het huwelijk en de toekomst

Van de 20 stellen met huwelijkse voorwaarden of een samenlevingscontract zijn er maar 8 die aangegeven hebben nog bekend te zijn met de afspraken. Hiervan zijn er 2 echtparen die afgelopen jaar getrouwd zijn en dus ook relatief kort geleden de akte hebben opgesteld. De overige deelnemers gaven aan dat de grote lijnen wel bekend zijn maar dat ze de precieze details niet meer wisten. Pas nadat ik specifieke vragen stelde over bijvoorbeeld finaal verrekenen en vermogensvermeerdering kwam de kennis meestal weer bovendrijven en konden ze de vragen wel beantwoorden.

Redenen voor het vergeten van de afspraken zijn de droge stof van de aktes en het feit dat men er niet dagelijks mee bezig is. Na het opstellen van de akte zijn afspraken goed op papier gekomen en dan hoeft daar niet meer naar te worden gekeken, is de gedachte over het algemeen.

Herzien van aktes

Er zijn 8 stellen die de huwelijkse voorwaarden na het opstellen ervan nooit meer hebben bekeken. Voor sommigen was deze enquête een reden om de akte uit de kast te halen maar daarvoor hadden ze dat nog nooit gedaan.

Anderen hebben wel eens de akte opnieuw bekeken. Eén echtpaar heeft als afspraak dat ze dit standaard elke tien jaar doet.

Het krijgen van kinderen wordt voornamelijk aangegeven als voornaamste reden om de akte te herzien en eventueel te wijzigen maar ook bij het volgen van een (bedrijfsovername)cursus wordt de akte tevoorschijn gehaald.

Vijf echtparen geven aan dat ze op dit moment bezig zijn met het opnieuw bekijken van de akte.

Wijzigen akte

Redenen om de huwelijkse voorwaarden te wijzigen zijn ontevredenheid met de huidige situatie of het veranderen van de situatie op het bedrijf of binnen het gezin. Bij oudere echtparen kan het aangaan van een maatschap met hun kinderen een reden zijn, bij jongere stellen is juist het stappen van de ouders uit de maatschap een reden. Hierdoor gaan ze als eenmanszaak of als man-vrouwmaatschap verder.

Maar de voornaamste reden die wordt gegeven om de huwelijkse voorwaarden te wijzigen of om ze op te heffen is het niet meer tevreden zijn met de huidige afspraken. Vrouwen vinden het niet meer redelijk dat na jaren van meewerken op het bedrijf niet mag worden gedeeld in de vermogensvermeerdering.

Dat in het begin van het huwelijk het logisch was dat bij eventuele echtscheiding de vrouw niet de helft van het bedrijf mocht opeisen, is dit na een huwelijk van twintig jaar niet acceptabel meer.

“Ik heb nu twintig jaar lang mijn hart en ziel in het bedrijf gestopt, ik heb toch zeker ook recht op een deel van het bedrijf!” is een citaat van een enkele deelnemster maar die verwoordt de mening van velen die ik geïnterviewd heb.

Toekomst

De ondervraagden die ieder jaar verrekenen verwachten dit in de toekomst ook te blijven doen. Ze zien geen reden om het verrekenen over te slaan. Daar staan tegenover de echtparen die niet verrekenen en die denken dit ook niet te gaan doen in de toekomst. Dit is uitgezonderd van één stel die op dit moment twijfelt omdat ze zijn gaan beseffen dat verrekening toch erg belangrijk is voor ieders positie.

Van de 21 ondervraagden zijn er 11 echtparen die op dit moment denken dat de huwelijkse voorwaarden niet gewijzigd hoeven te worden.

De overige 10 zien eventuele wijzigingen wel plaatsvinden in de nabije toekomst. Reden hiervoor is toch vooral ontevredenheid over de huidige situatie.

Eén echtpaar geeft aan: “We zouden het graag anders willen maar weten niet goed hoe we dit kunnen bereiken. We zouden graag per jaar kunnen vaststellen of en hoe we verrekenen en ook de hoogte van het bedrag zien we graag afhankelijk van onze eigen wensen.”

Er zijn 4 deelnemers die aangeven erover na te denken de huwelijkse voorwaarden op te heffen en verder willen gaan in gemeenschap van goederen. Volgens hen levert dit meer voordelen op. Dit zijn echtparen die al langere tijd met elkaar gehuwd zijn en waarvan driekwart een man-vrouwmaatschap of VOF heeft.

4.3.5 Betrokkenheid vrouw

Bijna alle vrouwen geven aan dat ze zich wel betrokken voelden bij de keuze tot een bepaalde huwelijksvorm en bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden.

Slechts één ondervraagde geeft aan dat door tijdgebrek de huwelijkse voorwaarden zijn opgesteld door de notaris en dat zij slechts getekend heeft, zonder werkelijk te beseffen wat er op papier stond. *“Nu snap ik dat ik hiermee te naïef ben omgegaan en wil ik mijn kinderen dan ook voor waarschuwen om ditzelfde niet te doen.”*

Van de ondervraagden zijn er 10 vrouwen die specifiek aangeven moeite te hebben gehad met het begrijpen van de inhoud van de akte en de gevolgen ervan voor zichzelf. De grote lijnen waren vaak duidelijk, het waren de details waar men moeite mee had.

Van deze 10 vrouwen zijn er 8 die geen agrarische achtergrond hebben. Dit in vergelijking met de groep vrouwen die aangaf wel alles begrepen te hebben op het moment van tekenen waarbij slechts 3 van de 10 geen agrarische achtergrond hebben.

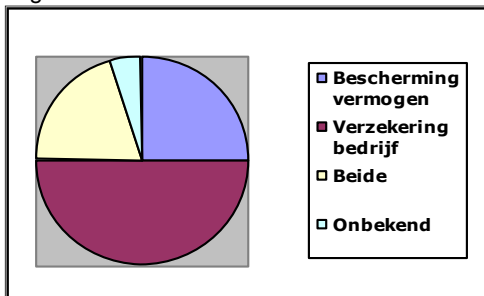
Redenen dat niet alles begrepen werd zijn de ingewikkelde materie, het feit dat het geen dagelijks werk is en ook het gebrek aan voorkennis. Gelukkig hebben de meeste vrouwen dit opgelost door veel vragen te stellen, zowel bij de notaris als bij de partner, totdat ze wel alles begrepen.

Ook zijn er 4 ondervraagden die aangeven dat ze later de consequenties pas echt inzagen, hoewel ze ten tijde van het opstellen dachten alles te begrijpen. Door het ouder worden en

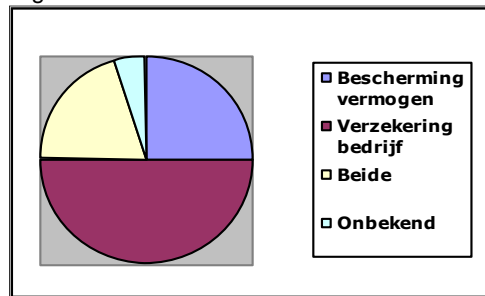
het praten met collega's over dit onderwerp werden ze bewuster van en mondig(er) over de gevolgen van bijvoorbeeld niet verrekenen.

De reden om huwelijkse voorwaarden op te stellen is bij de vrouwen goed verdeeld. Er zijn 6 die aangeven dit gedaan te hebben om de eigen vermogens te beschermen, 7 de voortgang van het bedrijf wilden zekerstellen en 5 die beide redenen doorslaggevend vonden. Van één stel is het niet bekend wat de reden was. Deze gegevens zijn verwerkt in figuur 4.

Figuur 4: De vrouw

Figuur 5: De man

4.3.6 Betrokkenheid man

Alle mannen gaven te kennen dat ze zich betrokken voelden bij het keuzep proces. Dit weer afgezien van het ene echtpaar wat geen tijd had en het opstellen van de huwelijkse voorwaarden overliet aan de notaris.

De mannen geven aan dat ze bewust en zakelijk bezig zijn geweest met hun keuze en geprobeerd hebben alles zo goed mogelijk te begrijpen ondanks dat het hun vakgebied niet is. *Of zoals één deelnemer lachend aangaf: "We hebben de akte precies opgesteld zoals IK dat wilde!"*

De keuze

De reden voor de mannen om huwelijkse voorwaarden op te stellen is opvallend verschillend van die van de vrouwen. Maar liefst de helft van de 20 echtparen heeft als reden opgegeven dat ze de voortgang van het bedrijf wilden verzekeren. Er zijn 5 mannen die aangeven huwelijkse voorwaarden opgesteld te hebben om ieders vermogen te beschermen en 4 die beide redenen belangrijk vonden. Deze verdeling is ook te zien in figuur 5.

Van de 10 die voortgang van het bedrijf wilden verzekeren zijn er 4 die een eenmanszaak hebben, 4 die in een maatschap of VOF met zijn ouders zit en de overige 2 hebben een man-vrouwmaatschap. Het wordt blijkbaar belangrijk geacht dat de voortgang van het bedrijf beschermd wordt als de man een eenmanszaak of een samenwerkingsverband met zijn ouders heeft.

Daar staat wel weer tegenover dat van de ondervraagden die als reden de bescherming van ieders vermogen opgaven niemand in een man-vrouwmaatschap zit maar ook een eenmanszaak of een maatschap heeft. Deze groep wil dus niet dat de vrouw risico loopt als het misgaat met de onderneming.

Invloed ouders

Over het algemeen is de invloed van de ouders maar minimaal geweest bij het opstellen van huwelijkse voorwaarden, dit is ook al aan de orde gekomen in de paragraaf 4.3.2. De echtparen hebben de hulp en steun van de ouders vaak als waardevol ervaren en niet als lastig.

Natuurlijk zijn er ook gevallen waarbij het niet allemaal soepel verliep. *Eén echtpaar gaf al eerder aan dat ze totaal geen begrip van de ouders kregen toen de man achter zijn vrouw bleef staan en haar belangen ook wilde beschermen. Hij heeft het er wel degelijk moeilijk mee gehad dat zijn ouders hier geen begrip voor toonden.*

Er zijn twee ondervraagden die toegeven dat ze wel eens het gevoel gehad hebben tussen de ouders en de toekomstige vrouw in te staan.

Deze vraag heeft één van de bovenstaande mannen ook besproken na afloop van een vergadering en volgens hem waren daar meer mannen die dat gevoel gehad hadden. *Als voorbeeld geeft hij de situatie waarin de vrouw wel eens een avondje weg wil maar dat de vader aangeeft dat hij het melken niet op zich wil nemen. De wetenschap dat je vader je de kans geeft om boer te worden en het bedrijf op te volgen is voor velen een reden om toch thuis te blijven. Deze strijd tussen het bedrijf en de vrouw wordt soms als heel moeilijk ervaren is zijn mening.*

Dit kwam zelf niet uit mijn onderzoek naar voren maar ik vind het erg moedig van hem dat hij dit zelf ter sprake heeft gebracht in een groep getrouwde mannen.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Er zijn enkele zaken die opgevallen zijn gedurende het onderzoek en die worden hieronder besproken.

De verrekening

Ondanks dat het bewustzijn van de noodzaak tot verrekenen van het afgesproken verrekenstelsel er wel degelijk is, wordt dit lang niet altijd gedaan door echtparen. Redenen voor het niet verrekenen zijn vaak de hoge kosten van de boekhouder of gemakzucht.

Dezelfde conclusie trekken de notarissen en zij nemen daarom vaak geen periodiek verrekenbeding meer op in de voorwaarden maar slechts een finaal verrekenbeding. Daarmee wordt er bij het einde van het huwelijk, vaak wordt echtscheiding hiervan uitgesloten, afgerekend alsof er altijd in gemeenschap van goederen gehuwd was. Dit kan alsnog tot ontevredenheid onder de partners leiden omdat er op die manier geen zekerheid wordt opgebouwd gedurende het huwelijk.

Beter is daarom om een combinatie van een periodiek én finaal verrekenbeding op te laten nemen in de akte. Hierbij bouwen beide partners een vermogen op gedurende het huwelijk, mits er inderdaad wordt verrekend, en wordt er bij het einde van het huwelijk afgerekend alsof er altijd een gemeenschap van goederen is geweest wat successierechten bespaard.

Het inkomstenbegrip

Voor de jaarlijkse verrekening wordt veelal overeen gekomen dat echtgenoten zich verplichten hun inkomen na aftrek van de kosten van het huishouden onderling te verrekenen. De inkomsten uit arbeid zijn vaak gemakkelijk te berekenen omdat dit de inkomsten zijn die men op het salarisbriefje terugvindt.

Het begrip inkomsten uit onderneming blijkt voor velen een veel lastiger begrip. Uit het onderzoek blijkt dat veelal de fiscale winst wordt gebruikt als winst uit onderneming. Echter, moeilijk is vast te stellen wat onder dit begrip valt.

Ondernemers gebruiken namelijk verschillende manieren om de fiscale winst zo laag mogelijk te houden om belastingheffing te voorkomen. Hierbij moet gedacht worden aan afschrijvingen van investeringen maar ook van quota. Dit maakt dat de fiscale winst sterk beïnvloedbaar is door de ondernemer. Vooral de jonge ondernemer die veel investeringen doet houdt vaak een negatief inkomen over. Dat is goed voor het bedrijf omdat er geen belasting wordt geheven maar op huwelijksvermogensrechtelijk gebied is deze tendens nadelig voor de positie van de vrouw.

Er moet daarom een duidelijk inkomstenbegrip komen die voor beide partijen redelijk maar ook uit te voeren is. Als dit niet mogelijk blijkt te zijn moet men in ieder geval streven naar een uitgebreide omschrijving van het begrip inkomsten uit onderneming in elke akte van huwelijkse voorwaarden waar beide echtgenoten zich in kunnen vinden.

Man-vrouwmaatschap

Nog steeds is er veel onduidelijkheid over de verhouding man-vrouwmaatschap en huwelijkse voorwaarden. Nu denken echtparen veelal dat huwelijkse voorwaarden een dode letter worden zodra een maatschap tussen echtelieden opgericht wordt. Dit is echter niet het geval, de verschillende akten bestaan naast elkaar. In de maatschapsakte wordt vastgelegd wat het inkomen is van elke maat, in de akte van huwelijkse voorwaarden is vastgelegd hoe dit inkomen verrekend moet worden onder de echtgenoten.

Het is belangrijk deze akten goed op elkaar af te stemmen in verband met schuldeisers en aansprakelijkheid. Er zou meer en betere voorlichting moeten komen over deze verhouding om alle onduidelijkheden uit de wereld te helpen.

Tevredenheid over huidige situatie

De helft van de ondervraagden geeft aan dat ze de huwelijkse voorwaarden willen opheffen en door willen gaan in een gemeenschap van goederen. Dit is een duidelijk teken dat er veel ontevredenheid heerst over de huidige gang van zaken. Vooral echtparen die langer gehuwd zijn hebben een gevoel van onrechtvaardigheid bij de afgesproken voorwaarden en zien dit graag anders.

Anderen willen graag de akte aan kunnen passen op de veranderende situatie thuis of op het bedrijf zoals het krijgen van kinderen en het stoppen met werken van de vrouw. Mede door bovenstaande is er behoefte aan meer flexibiliteit van de voorwaarden.

Het gevoel

Voortvloeiend uit het bovenstaande is de aandacht voor het gevoel van beide echtgenoten. Het is belangrijk dat er voorafgaand aan het huwelijk met elkaar gesproken wordt over wat een ieder zelf redelijk vindt en wat niet. Wat willen beide partners voor het bedrijf maar ook voor zichzelf bereiken en welke vergoeding zou daar het beste bij passen. Maar ook of de akte gewijzigd moet worden als er kinderen komen, de vrouw stopt met werken of als de bedrijfsvorm verandert.

Het zijn allemaal zaken die niet overgeslagen mogen worden maar juist besproken moeten worden. Hiermee kunnen problemen of onduidelijkheden gedurende het huwelijk voorkomen worden.

Een moment om deze kwestie al aan de orde te stellen is bijvoorbeeld bij (een cursus voor) de bedrijfsovername maar het is ook zeker een taak voor notarissen en adviseurs om de partners goed voor te lichten en duidelijk voor ogen te krijgen wat precies de wensen zijn.

De teksten

Door veel vragen te stellen probeerden de echtparen alles voor zichzelf duidelijk in beeld te krijgen. Toch was dit moeilijk vanwege de moeilijke en 'zware' teksten in de akten. Deze zijn lastig te begrijpen voor leken op juridisch gebied en daarom lukt dat ook niet volledig voor de ondervraagden. Daarbij komt dat de kennis na afloop van het opstellen van de akte snel weer wegzakt.

Deze problemen ondervinden in het bijzonder de vrouwen die zelf niet een agrarische achtergrond hebben. Waar het in de agrarische sector heel normaal is om op huwelijkse voorwaarden te trouwen is dit in andere sectoren minder het geval. Er komt veel op de aanstaande echtgenoten af en ze moeten meebeslissen over zaken waar ze nog niet eerder van gehoord hebben.

Behoeft er daarom aan een meer simpelere tekst en uitleg van deze moeilijke stof. Ook moet er rekening worden gehouden met de hoeveelheid kennis die beide partners op het moment van opstellen hebben.

5.2 Aanbevelingen

Naar aanleiding van het onderzoek wil ik enkele aanbevelingen doen.

Het zijn aanbevelingen voor verder onderzoek alsmede aandachtspunten voor een instantie als LTO Nederland om op te pakken.

- Er moet meer informatie worden gegeven over de gevolgen van niet verrekenen van verrekenbedingen en het bewustzijn hierop vergroten.
- Geprobeerd moet worden om de grote ontevredenheid onder de echtparen weg te nemen. Het is verontrustend dat een grote groep het niet (meer) eens is met de huidige afspraken maar ook niet weet hoe ze dit op moeten lossen.
- Er moet een goede omschrijving van het begrip inkomen ontwikkeld worden die voor alle partijen als redelijk en billijk wordt gezien.
In plaats van het belastbare inkomen te nemen voor de verrekening zou kunnen worden gekeken naar de zuivere winst uit onderneming. Hiermee laat je de belastingdruk achterwege en wordt het inkomen niet beïnvloed door afschrijvingen van quota.
- Voorlichting kan worden gegeven over de verhouding tussen maatschappen en huwelijkse voorwaarden en de gevolgen daarvan voor de aansprakelijkheid. Ook moet er aandacht komen voor de Wet persoonsvennootschappen die eraan zit te komen.
- Een taak voor boekhouders en notarissen is om echtparen goed en duidelijk voor te lichten over huwelijkse voorwaarden op zo'n manier dat het begrijpelijk is en ook blijft. Ook moeten zij echtparen erop wijzen dat het belangrijk is om regelmatig de akte te herzien en eventueel aan te passen aan een veranderende situatie.
- De commissie Vrouw & Bedrijf van LTO Nederland moet erop gewezen worden dat het belang van informatie verschaffen over deze onderwerpen zeer groot blijft. Het project 'Je verdiende loon' was een succes en is bij veel echtparen blijven hangen.

6. Evaluatie

Dat mevr. Eringa mij benaderde met de vraag of ik voor LTO Nederland een onderzoek wilde verrichten kwam voor mij als een grote verrassing. Wel was ik meteen enthousiast om het te gaan doen, mede omdat ik zelf ook deelgenomen heb aan het project ' Je verdiende loon'. Dit vond ik toen al een goed en interessant project ondanks dat ik zelf niet in een situatie zit waarin het voor mij van toepassing is. Maar omdat het wel goed aansloot op mijn studie heb ik me toentertijd aangemeld en het bleken hele verrassende avonden te zijn. Ook had ik het idee dat ik met dit onderzoek een grote groep ondernemers daadwerkelijk kon gaan helpen. De combinatie juridische kennis gebruiken en de praktijk induiken trekt mij erg en dat kon ik bij dit onderzoek veelal doen.

Wat betreft het onderzoek was ik in het begin wat onwennig. Ik wist niet goed hoe en waar ik moest beginnen. Er was veel materiaal en boeken die ik kon doorlezen maar daardoor was ik het overzicht wel wat kwijt. Gelukkig werd dat in de tweede week beter en had ik ook meer ideeën over de structuur van het onderzoek.

Door mijn bestuurservaring had ik geen moeite met het benaderen van de echtparen. Het was voor mij vooral een uitdaging om mijn verhaal zo duidelijk mogelijk over te brengen en ze enthousiast te maken voor deelname. Ook de gesprekken die ik met iedereen gehad heb waren waardevol. In een half uur tijd krijg je toch veel persoonlijke informatie van mensen die ze niet vaak delen met anderen. Dit heeft soms ook gekke situaties opgeleverd waarbij ik volledige testamenten kreeg toegestuurd of waarbij ik een duidelijke uitlaatklep was voor jarenlange frustratie.

Naarmate het onderzoek vorderde kwam ik erachter dat het toch beter was om mensen persoonlijk te interviewen. Het maakt hierbij niet uit of dit telefonisch was of dat ik de mensen bezocht. In deze gevallen kreeg ik meer en uitgebreidere informatie dan in de gevallen waarbij mensen de interviews schriftelijk deden. Vaak kreeg ik daarbij alleen ja en nee antwoorden zonder verdere uitleg. Dit is een goede leer voor een volgende keer.

Een punt van aandacht is de bestuurservaring van de deelnemende echtparen. In totaal zitten 8 mannen in een bestuur waarvan 5 betrokken zijn bij LTO Nederland en van de vrouwen zijn 12 bestuurlijk actief waarvan 4 betrokken zijn bij LTO Nederland. Dit kan de uitkomst van het onderzoek wel enigszins beïnvloed hebben doordat de LTO-bestuurders door informatieavonden en cursussen meer kennis hebben over dit onderwerp.

Al met al voelde ik me erg betrokken bij het onderzoek en had het gevoel niet alleen juridisch bezig te zijn maar ook sociaal. Dit was wel het grote voordeel van zo'n praktisch onderzoek. Ik hoop dan ook dat we een verschil kunnen maken op het gebied van huwelijksvoorwaarden zodat er in de toekomst het gevoel van onrechtvaardigheid verdwijnt.

7. Tot slot

Vanaf deze plek wil ik een aantal mensen bedanken die mij de afgelopen periode geholpen hebben met het tot stand brengen van dit onderzoeksverslag.

Als eerste wil ik LTO Nederland en in het bijzonder Marianne Eringa en Corry van Laar bedanken voor deze mooie kans die ze mij gegeven hebben.

Beide dames hebben mij vanaf het begin met enthousiasme ontvangen en me overtuigd van de noodzaak van dit onderzoek. Ook stonden ze altijd klaar om mijn vragen te beantwoorden.

Ook wil ik graag Jacqueline Hermsen van LTO Advies bedanken voor haar juridische ondersteuning gedurende het onderzoek.

Daarnaast wil ik alle notarissen en boekhouders die mij te woord gestaan hebben ook hartelijk bedanken voor de informatie die ze mij verstrekt hebben over de gang van zaken op hun kantoor.

En als laatste bedank ik ook de Agrarische Jongeren Friesland voor het verstrekken van foldermateriaal over huwelijkse voorwaarden.

Naar aanleiding van dit onderzoek en de resultaten ervan wordt in november een expertmeeting gehouden waar de problematiek zal worden besproken met deskundigen vanuit het notariaat, de accountancy, mediation en LTO Nederland.

De bedoeling is om met elkaar te discussiëren en oplossingen te zoeken voor de knelpunten zoals ik in dit verslag verwoord heb.

Hopelijk kan er met deze dag veel bereikt worden voor huidige en toekomstige echtparen.

8. Literatuurlijst

- K. Bernet, 'Hoe trouwen agrarische vrouwen. Een studie over agrarische vrouwen omtrent de beleving van hun huwelijksgoederenregime, Wageningen 1998.
- C. A. Kraan, *Het huwelijksvermogensrecht*, Deventer: Kluwer 1998.
- C.A. Kraan & J.J. Storm, *Huwelijkse voorwaarden en fiscus*, Deventer: Kluwer 2001.
- M.J.A. van Mourik & W. Burgerhart, 'De ontwikkeling in de praktijk der huwelijken partnerschapsvoorwaarden in de periode 1997-2003', *WPNR* 2005, 6648.
- M.J.A. van Mourik & L.C.A. Verstappen, *Handboek Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding*, Deventer: Kluwer 2006.
- L.W. van der Tholen, *Landbouw en fiscus*, Deventer: Kluwer 2007.
- E.P.J. Wasch, *BV?! Waarom, wanneer*, Deventer: Kluwer 2008.

9. Bijlagen

Bijlage 1:

Artikel Nieuwe Oogst

LTO Noord zoekt agrarische echtparen

De afspraken die binnen de huwelijkse voorwaarden gemaakt worden, sluiten vaak niet aan bij de agrarische praktijk. Dat is één van de uitkomsten van het door LTO Vrouw en Bedrijf uitgevoerde project 'Je verdiende loon'.

Zo is er bijvoorbeeld onduidelijkheid over het begrip inkomen; ook door kruisen afspraken die binnen man/vrouw maatschappen worden gemaakt de afspraken die in het kader van huwelijkse voorwaarden zijn gemaakt. Vooral

bij echtscheiding kan dit tot grote problemen leiden.

Daarom heeft Vrouw en Bedrijf, samen met LTO Noord Advies, het initiatief genomen om de knelpunten in beeld te krijgen. Studente notarieel recht van de universiteit in Groningen, Tineke Hoekstra, is benaderd door de commissie Vrouw en Bedrijf om hiernaar onderzoek te doen en eventuele aanbevelingen te formuleren.

Eén van de onderdelen van dit onderzoek is een interview met agrarische echtparen. Er zijn al een enkele mensen

die zich hiervoor opgegeven hebben, maar we zijn op zoek naar meer.

Ondernemers die de komende periode tijd hebben voor een (telefonisch) vraaggesprek, kunnen voor 22 augustus contact opnemen met Tineke Hoekstra, bereikbaar op het LTO Noord kantoor in Drachten (088) 8886666 op per e-mail: thoekstra@ltonoord.nl. De gegevens worden uiteraard anoniem verwerkt.

MARIANNE ERINGA,
LTO NOORD VROUW EN
BEDRIJF

8 ZATERDAG 15 AUGUSTUS 2009

Bron: Nieuwe Oogst: jaargang 5, nummer 33, 15 augustus 2009

Bijlage 2:

Huwelijkse voorwaarden op maat: vragenlijst

Door: Tineke Hoekstra

Ontzettend bedankt voor het invullen van de enquête!

Man

Naam:
Leeftijd:
Opleiding:
Nevenfuncties:
Aantal uren per week werkzaam in huishouding/kinderen:
Is dit uw eerste huwelijk? Zo nee, hoe vaak bent u eerder getrouwd geweest?
.....

Vrouw

Naam:
Leeftijd:
Opleiding:
Nevenfuncties:
Eigen baan:
Aantal uur eigen baan:
Aantal uren per week werkzaam in huishouding/kinderen:
Is dit uw eerste huwelijk? Zo nee, hoe vaak bent u eerder getrouwd geweest?
.....
Komt u zelf uit de agrarische sector?

Algemeen

Woonplaats:
Duur huwelijk:
Bent u getrouwd op huwelijkse voorwaarden of in gemeenschap van goederen?
.....
Aantal kinderen
Leeftijd kinderen:
Bedrijfssector:
Werkt u in een samenwerkingsverband?
Zo ja, met hoeveel en wat is uw relatie tot die andere personen?
.....
Bedrijfsvorm:

Voorafgaand aan huwelijk

- 1) Wanneer zijn jullie begonnen met het bespreken van de juridische kant van het huwelijk?
- 2) Had u het gevoel dat u hiermee tijdig begonnen bent?
- 3) Hoe zijn jullie tot de keuze voor huwelijkse voorwaarden / gemeenschap van goederen gekomen? Hebben jullie beide opties goed overwogen?
- 4) Hebben jullie die keuze naar uw idee voldoende met elkaar besproken?
- 5) Waar hebben jullie je informatie over betreffende huwelijksvormen vandaan gehaald?

6) Waren er ook invloeden van buitenaf van (schoon)ouders/vrienden die jullie keuze hebben beïnvloed?

7) Waren die vooral sturend of ook inhoudelijk van aard?

8) Had u al kinderen op het moment van trouwen?

 Zo ja, heeft dit uw keuze tot uw huidige huwelijksvorm beïnvloed?

 Zo nee, denkt u dat u een andere keuze zou hebben gemaakt omtrent uw huwelijksvorm als u wel kinderen had gehad?

Inhoudelijk

Huwelijkse Voorwaarden

9) Wat zijn de afspraken die gemaakt zijn?

10) Welk inkomensbegrip hanteren jullie? Geeft dit u een rechtvaardig gevoel?

11) Wat heeft u geregeld omtrent vermogensopbouw gedurende het huwelijk?

12) Heeft u een verrekenbeding opgenomen in uw huwelijkse voorwaarden en zo ja, welk verrekenbeding?

13) Indien een verrekenbeding is opgenomen, wordt die ook uitgevoerd?

14) Wat is daar de reden van? Indien uw vorige antwoord nee was, wat is er veranderd dat de afspraken uit het begin niet worden uitgevoerd?

15) Bent u zich bewust van de gevolgen als u niet verrekend volgens de afspraken?

16) Was de keuze tot huwelijkse voorwaarden anders geweest als het ingebrachte vermogen van beide of een ieder afweek van de huidige inbreng?

Indien van toepassing:

Periodiek Verrekenbeding

17) Waarom is de keuze op dit verrekenbeding gevallen?

18) Wat wordt er verrekend en hoe?

19) Verrekenen jullie alleen winst of ook verlies?

20) Is er ook iets uitgesloten van verrekening? Zo ja, wat?

21) Wat is de verdeelsleutel voor de verrekening?

22) Zit er een vervaltermijn bij de verrekening? Zo ja, hoe lang is die termijn?

23) Heeft u het gevoel dat deze vorm van verrekenen voor uw zekerheid is of meer voor het spreiden van risico's?

24) Heeft u ook een regeling opgenomen die toeziet op zogenaamd 'creatief boekhouden'; het bewust drukken van de winst om belastingheffing te voorkomen?

Finaal Verrekenbeding

25) Heeft u een finaal verrekenbeding in uw huwelijkse voorwaarden opgenomen?

26) Wat was de reden dat u deze verrekeningsvorm opgenomen heeft?

27) Is er ook iets uitgesloten van verrekening?

28) Is deze vorm voor u bevredigend?

Tijdens huwelijk

29) Is bij u nu nog bekend wat er voor het huwelijk afgesproken is?

30) Hoe vaak worden de huwelijkse voorwaarden opnieuw bekeken?

31) Op welk moment vindt u dat er aanleiding is om de huwelijkse voorwaarden te wijzigen?

Toekomst

32) Hoe ziet u de toekomst wat betreft het verrekenen?

33) Denkt u dat uw huwelijkse voorwaarden nog veranderd zullen moeten worden?

34) Bent u door deze vragen meer gaan nadenken over uw huwelijkse voorwaarden?

Beantwoorden door de vrouw

35) Had u bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden het gevoel dat u erbij betrokken werd of voelde u zich ook wel eens een buitenstaander?

36) Heeft u ook voor uzelf duidelijk de keuzemogelijkheden en de gevolgen in beeld gebracht?

37) Had u het gevoel dat u alles begreep op het moment dat u de akte tekende? Ook alle gevolgen die de keuze met zich mee zou brengen?

38) Heeft u de gemaakte keuze opgevat als een vermogensbescherming voor uzelf of meer als verzekering voor de voortgang van het bedrijf?

Beantwoorden door de man

39) Had u bij het opstellen van de huwelijkse voorwaarden het gevoel dat u erbij betrokken werd of voelde u zich ook wel eens een buitenstaander?

40) Heeft u ook voor uzelf duidelijk de keuzemogelijkheden in beeld gebracht?

41) Had u het gevoel dat u alles begreep op het moment dat u de akte tekende? Ook alle gevolgen die de keuze met zich mee zou brengen?

42) Heeft u de gemaakte keuze opgevat als een vermogensbescherming voor uzelf en/of uw vrouw of meer als verzekering voor de voortgang van het bedrijf?

43) Heeft u wel eens het gevoel gehad tussen uw toekomstige vrouw en uw ouders in te staan?

44) Indien u de opvolger bent: heeft u moeite gehad met de (mogelijke) invloed van uw ouders?

Bijlage 3

Echt-paar	Prov.	Leeftijd man	Leeftijd vrouw	Duur huwelijk	Huwelijks-vorm	Bedrijfs-vorm	Bedrijfs-sector	Eigen baan	Begrip winst uit onderneming	Periodiek Verreken-beding	Uitvoering ervan	Finaal Verreken-beding	Vermogens-bescherming/ verzekering bedrijf	Opnieuw bekeken	Wanneer wijzigen afspraken
1	N-B	47	45	21	huvo	m/v mts	melkvee	x	zoals genoemd in IB	ja	ja	ja	V: beide M: bedrijf	bij cursus	uittreden mts: opheffen huvo
2	Z-H	47	46	25	huvo	VOF	melkvee+ transport	x	zuivere inkomsten	ja	2 jaar wel, niet meer	nee	vermogens- bescherming	nu	nu: opheffen
3	Dr	27	25	2	huvo	mts M + ouders	varkens	V: 20 p/w	zoals genoemd in IB	ja	ja	nee	beide	geboorte zoon	niet bekend
4	Gld	51	51	28	huvo	eenmans- zaak M	melkvee	x	?	k.u.	x	x	beide	ja	overname + kinderen erbij
5	Lb	?	51	28	gvg	was m/v mts	schapen + akkerb.	V: 0-uren	nvt	nvt	x	nvt	wens voor gelijk vermogen	nee	niet bekend
6	Frl	37	35	12	huvo	mts M + vader	melkvee	V: op zoek	fisc. winst	ja	nee	ja	verzekering bedrijf	nee	bij overname over een jaar
7	Ov	46	42	19	huvo	ondermts m/v	melkvee+ zuiveltoer	x	fisc. winst	ja	ja	ja	bescherming vermogen V	ja	met invoering PV's: opheffen
8	Ov	52	59	24	huvo	m/v mts	melkvee	x	?	ja	eerst niet, nu wel	ja	verzekering bedrijf	nee	niet bekend
9	Frl	27	25	3	huvo	VOF + ouders	melkvee	V: 25 p/w	vast bedrag	nee, wel mogelijk	x	ja	1:verzekering 2:bescherming	nee	mts met V
10	Lb	36	35	11	huvo	VOF	varkens/ akker/bl. bollen	x	fisc. winst	ja	ja	ja	beide	2 jaar terug	kind in mts of andere bedrijfs vorm
11	Frl	33	33	9	huvo	mts M + ouders	melkvee	V: 20 p/w	rechtv. vergoeding = vast bedrag	ja	ja	?	vermogens- bescherming	1 x per 10 jaar	moet eigenlijk altijd aanpassen
12	Frl	32	33	5	huvo	mts M + ouders	melkvee	V: 8 p/w	fisc. winst	ja	nog niet	?	1:voortgang 2:bescherming	nee	bedrijfsover- name
13	Flv	43	43	14	huvo	eenmans- zaak M	akkerb	x	fisc. winst	ja	wel eens	ja	1:bescherming 2:privé niet mee	nee	nu, niet meer eerlijk
14	Frl	46	45	10	huvo	vader/M/ broer mts	akkerb	V: 16 p/w	vast bedrag	k.u.	nvt	ja	bescherming eigen vermogen	nee	niet
15	Frl	49	43	17	huvo	eenmans- zaak M	melkvee	V: 20 p/w	fisc. winst	k.u.	nvt	nee	verzekering bedrijf	nee,nu	niet eerlijk nu: opheffen
16	Frl	37	27	< 1	huvo	eenmans- zaak M	akkerb	M: 24 u p/w V: 0-uren	fisc. winst	ja	planning	ja	1: bedrijf 2: vrouw	nvt	V: niet werken of kinderen
17	Frl	32	33	5	huvo	eenmans- zaak M	akkerb	V: 24 p/w	maatschap. normen	k.u.	x	ja	bedrijf	nee	ouders over- lijden of m/v mts
18	Gr	28	28	< 1	huvo	mts M + ouders	melkvee	V: op zoek	fisc. winst	ja	nvt	nee	beide	nvt	nvt
19	Frl	38	39	10	huvo	eenmans- zaak M	melkvee	V: 20 p/w	maatsch. opvat wat bij inkomen zit	ja	niet altijd	nee	V: beide M: bedrijf	nee, nu	bij evt. mts
20	N-H	40	38	12	huvo	eenmans- zaak M	melkvee	V: 24 p/w	fisc. winst	k.u.	x	ja	V: bescherming M: bedrijf	regel- matig	niet meer mee eens zijn
21	Frl	36	28	nvt	samen/ contract	vader/M/ broer mts	akkerb	V: 24 p/w	evenredigheid naar arb. uren vrouw	ja	ja	nee	?	ja	gevoel: niet eerlijk meer

